

GRA "KOŁO SPRAWIEDLIWEJ CZEKOLADY"

LICZBA GRACZY:

preferowana poniżej 18,
maksymalna liczba to 27

WIEK:

powyżej
12 lat

CZAS:

od 30 do
60 minut

Zachęcamy nauczycieli do przeprowadzenia z uczniami gry, która pozwala poznać realia związane z produkcją oraz sprzedażą czekolady. Gra czytelnie obrazuje różnice pomiędzy funkcjonowaniem handlu konwencjonalnego a Sprawiedliwego Handlu. Ważnym elementem gry jest losowość, budująca napięcie i zainteresowanie uczestników dalszym jej przebiegiem.

Zestaw do gry składa się z 18 dwustronnych kart formatu A4. Karty dzielą się na cztery rodzaje:

- **WYGRYWASZ!** – zawiera opis jednej z sytuacji losowych lub możliwych do podjęcia przez rolnika decyzji, które wpływają pozytywnie na jego życie. W przypadku wylosowania tej karty, gracz automatycznie otrzymuje punkt.
- **PRZEGRYWASZ!** – zawiera opis zdarzeń negatywnych, utrudniających życie producentom z Południa. Za tę kartę nie przysługuje punkt.
- **ZADANIE!** – zdobycie punktu jest uzależnione od prawidłowego wykonania określonego w punkcie zadania. Odpowiedź znajduje się na odwrocie karty.
- **PYTANIE!** – zdobycie punktu warunkuje prawidłowa odpowiedź. Podobnie jak w przypadku „zadania”, odpowiedź wydrukowana jest na odwrocie karty.

POTRZEBNE MATERIAŁY:

- wydrukowany w kolorze, dwustronny zestaw kart do gry (strony 3-38)
- kartoniki, kulki lub kostki z numerkami (1-18) do losowania
- koszyk lub inny pojemnik do losowania numerków
- opcjonalnie drobne przedmioty symbolizujące zdobyty punkt lub drobne upominki (np. czekoladki Fairtrade) jako rzeczywiste nagrody.

PRZYGOTOWANIE GRY:

Przed rozpoczęciem należy odpowiednio przystosować salę. Na początek ustawiamy krąg z krzesel (po jednym dla każdego uczestnika). Krąg ten musi być szeroki, ponieważ w jego wnętrzu układamy kolejny, tym razem z wydrukowanych kart do gry, ułożonych przednią stroną (oznaczoną liczbą porządkową) do góry. Karty umieszczamy w takiej odległości od krzesel, aby można było pomiędzy nimi swobodnie się poruszać. Wewnątrz obu kręgów ustawiamy koszyk bądź pojemnik z numerkami do losowania. Możemy też przygotować inny pojemnik na nagrody bądź znaczki punktów, który ustawiamy obok tego do losowania.

fol. Sean Hawkey

PRZEBIEG GRY:

- **FAZA I:** Uczestnicy pojedynczo wchodzą do koła i losują z pojemnika jeden numer, po czym odszukują opatrzoną nim kartę i nie podnosząc jej z ziemi, odczytują na głos widoczną treść. W zależności od rodzaju karty, przyznaje się 1 lub 0 pkt. Dopiero wówczas uczestnik podnosi kartę. W przypadku, gdy wylosował kartę „PRZEGRYWASZ!” lub „WYGRYWASZ!”, wraca z nią na swoje miejsce i indywidualnie zapoznaje się z tekstem zawartym na jej odwrocie. Jeżeli wylosuje kartę „ZADANIE!” lub „PYTANIE”, podejmuje próbę odpowiedzi i jeszcze przed powrotem na krzesło sprawdza na odwrocie prawidłowe rozwiązanie. Po weryfikacji swojej odpowiedzi może zabrać kartę na ze sobą i przeczytać indywidualnie. W tym momencie losowanie rozpoczyna kolejna osoba.

UWAGA: Jeśli w grze uczestniczy powyżej 18 osób, po przeczytaniu odwrotu karty, uczestnicy są zobowiązani do odłożenia jej na miejsce oraz do ponownego umieszczenia numerku w pojemniku do losowania. Aby nie zakłócać przebiegu gry, prowadzący przed każdym losowaniem pyta, czy są osoby, które już się zapoznały z informacjami na swojej karcie i są gotowe ją zwrócić. W przypadku mniejszej grupy uczestnicy mogą zachować karty do końca gry.

- **FAZA II:** Po zakończeniu rundy, uczestnicy siadają do wspólnej rozmowy. Pytamy kilka osób o ich refleksje na temat tego, co ich zaintrygowało, czego się dowiedzieli i czym chcieliby się podzielić z innymi. Zwycięzcy opowiadają o tym, co przyczyniło się do ich sukcesu, przegrani zastanawiają się, co mogłoby zmienić ich los, natomiast uczestnicy, którzy musieli zmierzyć się z jakimś zadaniem, dzielą się odpowiedzią z resztą graczy. Rozmowę staramy się prowadzić w taki sposób, aby formułując ostateczne wnioski, uczestnicy rozumieli dlaczego ważne jest wspieranie i rozwijanie Sprawiedliwego Handlu.

Opracowanie Kamil Czepiel, Anna Chomczyńska

Zestaw kart do gry opracowano w ramach kampanii [Make Chocolate Fair!](#)

Fundacja „Koalicja Sprawiedliwego Handlu” – Fairtrade Polska
Sławkowska 12, 31-014 Kraków

fairtrade@fairtrade.org.pl
+48 603 363 721
www.fairtrade.org.pl

Kraków 2020

Fairtrade Polska w mediach społecznościowych:

Publikacja powstała w ramach międzynarodowych projektów „Trade Fair, Live Fair: Raising Awareness and Mobilizing the European Public to Advance Consumption patterns that Nurture the Sustainable Development Goals” (finansowanego ze środków Unii Europejskiej) oraz “V4 Cooperation for moving forward fair trade as socially innovative economic model” (finansowanego z funduszu wyszehradzkiego). Za treść odpowiada Fundacja „Koalicja Sprawiedliwego Handlu” – Fairtrade Polska.

1

WYGRYWASZ!

Zostałeś członkiem spółdzielni produkującej kakao z certyfikatem Fairtrade.

Od dziś masz zagwarantowaną cenę minimalną za swój surowiec. Dodatkowo Twoja spółdzielnia otrzyma premię Fairtrade.

Termin **Fairtrade** jest używany dla określonego systemu certyfikacji i oznaczania produktów Sprawiedliwego Handlu zarządzanego przez **Fairtrade International**. Powstał on jako stowarzyszenie organizacji z różnych krajów w ramach organizacji parasolowej, utworzonej w celu harmonizacji ruchu. Opracowała ona **międzynarodowy znak certyfikacyjny Fairtrade**, aby ujednoczyć oznaczenia nadawane produktom. Audytu dokonuje niezależna organizacja FLO-CERT GmbH.

Znak certyfikacji Fairtrade jest narzędziem rozwoju dla mieszkańców krajów Południa, opartym na oferowaniu dobrych cen oraz korzystnych kontraktów na ich produkty. Dotyczy on wyłącznie produktów lub ich składników wytwarzanych w krajach rozwijających się.

2

PRZEGRYWASZ!

Szkodniki mnożą się na kakaowcach rosnących na Twojej plantacji. Tracisz dużą część zbiorów.

Uprawa kakaowca to bardzo intensywna praca fizyczna, wymagająca nieustannej uwagi i troski o ziarna zarówno w okresie wzrostu, jak i żniw. Kakaowiec kwitnie i rodzi owoce przez cały rok. Owoce kakaowca to duże strąki, które ściąga się maczetami lub strąca kijami. Każdy strąk kryje około 20-30 nasion zanurzonych w słodkim białym miąższu – te nasiona to właśnie ziarna kakaowca.

Do wyprodukowania pół kilograma kakao potrzebne są całoroczne zbiory z jednego drzewa. Strąki kakaowca dojrzewają w różnym czasie, dlatego konieczne jest ciągłe kontrolowanie drzew. Ziarna kakaowca są też bardzo wrażliwe na zmiany pogody oraz podatne na choroby i szkodniki. Uprawy Ameryki Południowej i Środkowej od lat 80. pustoszą grzyby - *Moniliophthora perniciosa* i *Moniliophthora roreri*, w Afryce jednym z głównych zagrożeń jest wirus CSSV (Cocoa Swollen Shoot Virus), zaś uprawy w Azji pustoszy ćma – *Conopomorpha cramerella*, której larwy żerują na owocach kakaowca i niszczą nasiona.

3

ZADANIE!

Wymień 3 z 7 krajów będących największymi producentami kakao!

Produkcja kakao rozpoczyna się w tropikalnych regionach wzdłuż równika, gdzie gorący i wilgotny klimat sprzyja wzrostowi kakaowców.

70% ziaren kakaowca na świecie pochodzi z czterech krajów w zachodniej Afryce: Wybrzeża Kości Słoniowej, Ghany, Nigerii oraz Kamerunu. **Wybrzeże Kości Słoniowej** oraz **Ghana** są niekwestionowanymi liderami w produkcji kakao: w sumie produkują ponad połowę kakao sprzedawanego na świecie. Pozostałymi znaczącymi producentami kakao są: **Indonezja, Nigeria, Brazylia, Kamerun oraz Ekwador.**

- 1. Wybrzeże Kości Słoniowej (37,1%)**
- 2. Ghana (21,9%)**
- 3. Indonezja (11,2%)**
- 4. Nigeria (5,9%)**
- 5. Brazylia (5,5%)**
- 6. Kamerun (5,2%)**
- 7. Ekwador (4,8%)**

WYGRYWASZ!

Międzynarodowy koncern produkujący wyroby czekoladowe zdecydował, że po 2020 roku surowcem użytym do produkcji czekolady będzie wyłącznie kakao z certyfikatem Fairtrade. Będąc drobnym rolnikiem skorzystasz na tym, ponieważ sprzedaż certyfikowanego kakao wzrośnie.

Udział kakao i czekolady z certyfikatem w światowym rynku wynosi obecnie mniej niż 1%. Brak zainteresowania dużych firm powoduje, że wielu rolników uprawiających certyfikowane kakao musi go potem sprzedawać na normalnych warunkach na rynku światowym.

Światowy rynek wyrobów z czekolady wart jest ok. 100 miliardów dolarów rocznie. Siedem największych firm kontroluje ponad dwie trzecie tego rynku. Z powodu ich siły rynkowej ciąży na nich wielka odpowiedzialność! Dlatego kampania Make Chocolate Fair! wzywa ich do tego, by uczyniły produkcję czekolady bardziej sprawiedliwą!

Nasze żądania do firm czekoladowych:

1. Płaćcie sprawiedliwą cenę rolnikom
2. Zapewnijcie przestrzeganie praw człowieka i praw pracowniczych na plantacjach i odrzućcie wykorzystywanie pracy dzieci
3. Wspierajcie zrównoważone i zróżnicowane rolnictwo
4. Przyjmijcie niezależną certyfikację

5

PRZEGRYWASZ!

W związku z niską ceną kakao nie jesteś w stanie godziwie opłacić swoich pracowników. Przez to żyją i pracują w nieludzkich warunkach.

Podczas gdy dochody międzynarodowych firm zajmujących się produkcją wyrobów czekoladowych wzrosły w porównaniu z latami 80., rynkowe ceny kakao zmniejszyły się o połowę (wliczając zmiany związane z inflacją). Co więcej, dochody rolników pozostają niepewne ze względu na niestabilność cen kakao. Zmienność cen jest często efektem niestabilnego poziomu zaopatrzenia powodowanego chorobami dotykającymi ziarna, szkodnikami, szczególnymi warunkami pogodowymi, np. suszą lub niestabilnością polityczną i niepokojem w regionach, gdzie uprawiane są kakaowce.

Konsekwencje niestabilności cen i towarzyszący jej wzrost kosztów produkcji prowadzą do braku poczucia ekonomicznego bezpieczeństwa i do zubożenia milionów rolników zajmujących się uprawą kakaowców. Niskie dochody i brak dostępu do informacji o rozwijającym się rynku sprawiają, że rolnicy i ich rodziny są wielkimi przegranymi intratnej branży wyrobów czekoladowych.

6

PYTANIE!

Ile tabliczek czekolady rocznie zjada
średnio jedna osoba w Europie?

W 2012 roku najwięcej czekolady zjedzono w **Szwajcarii, Irlandii oraz Wielkiej Brytanii**. Szwajcarzy spożywali średnio 11,9 kg czekolady rocznie (**120 tabliczek!**), Irlandczycy – 9,9 kg, a Brytyjczycy – 9,5 kg.

Polacy, choć czekoladę uwielbiają, znaleźli się dopiero w drugiej dziesiątce zestawienia. W Polsce zjadamy około 6,1 kg (czyli ponad 60 tabliczek czekolady!).

7

WYGRYWASZ!

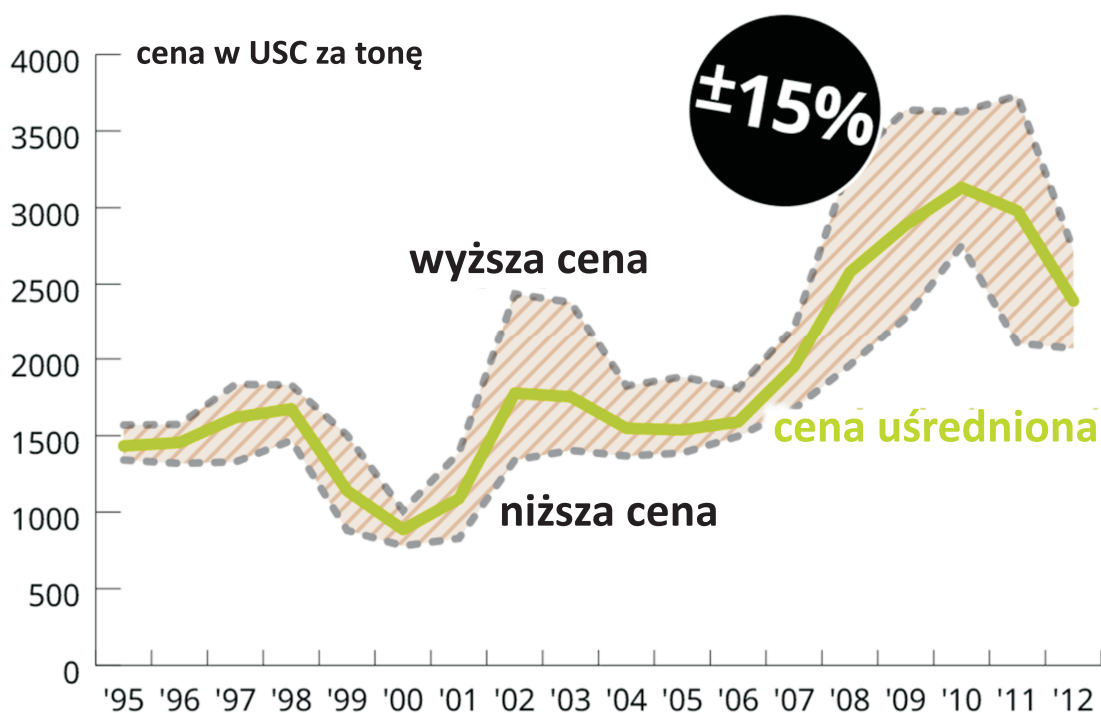
Dzięki szkoleniu na temat efektywnego i zrównoważonego rolnictwa Twoje zbiory zwiększają się o 20%.

Pestycydy i nawozy sztuczne są często zalecane przy uprawie kakaowców, ale brak wiedzy prowadzi do nieumiejętnego korzystania ze środków chemicznych, które obniżają jakość wody pitnej, dostępnej w lokalnych ujęciach i zanieczyszczają glebę. Dodatkowo, wycinka lasów deszczowych pod uprawę większej ilości drzew kakaowca zagraża bioróżnorodności.

Stosowane obecnie praktyki przy uprawie kakaowców, zamiast przynosić rolnikom większe zarobki, przynoszą straty i są dodatkowo szkodliwe dla środowiska. Są one niezgodne z zasadami zrównoważonego rolnictwa. Poza tym dochód rolników uprawiających kakaowce w znacznej mierze zależy wyłącznie od plonu tej jednej rośliny, a nie kilku różnych upraw. Są przez to silniej uzależnieni od cen kakao, a odejście od bioróżnorodności, negatywnie wpływa na środowisko naturalne.

Ogólnie rzecz ujmując, rolnikom zajmującym się uprawą kakaowców brakuje wytycznych i szkoleń na temat zrównoważonego i zróżnicowanego rolnictwa, które pozwoliłyby im zwiększyć produktywność i poprawić jakość zbieranych plonów. Efekty pracy rolników byłyby wtedy mniej szkodliwe dla środowiska naturalnego.

Wahania cen kakao w latach 1995-2012

PRZEGRYWASZ!

Światowe rynki cierpią z powodu ogromnych wahań cen. Niespodziewanie musisz sprzedać swoje kakao za połowę ceny, której mogłeś żądać wcześniej.

Dochody hodowców kakao są bardzo niepewne ze względu na niestabilność cen tego surowca.

Zmienność cen jest często efektem niestabilnego poziomu zaopatrzenia, powodowanego chorobami dotykającymi ziarna, szkodnikami, szczególnymi warunkami pogodowymi, np. suszą lub niestabilnością polityczną i niepokojem w regionach, gdzie uprawiane są kakaowce. Wahania cen mogą być również powodowane spekulacjami na rynku spożywczym. Niestabilne ceny są bardzo korzystne dla spekulantów, ponieważ ten rodzaj handlu na rynku kontraktów terminowych może przynosić znaczne zyski. Handlujący ziarnami kakao są jednak w stanie niwelować skutki takiej niestabilności cen poprzez magazynowanie plonów i kontrolowanie ilości kakao na rynku. Niestety, z powodu niskiego standardu życia, natychmiastowej potrzeby otrzymania zapłaty oraz braku magazynów, rolnicy z globalnego Południa zmuszeni są sprzedawać swoje ziarno wkrótce po zebraniu plonów.

9

PYTANIE!

Na którym kontynencie produkuje się 70% kakao sprzedawanego na świecie?

70% ziaren kakaowca na świecie pochodzi z czterech krajów w Zachodniej Afryce: Wybrzeża Kości Słoniowej, Ghany, Nigerii oraz Kamerunu.

Wybrzeże Kości Słoniowej oraz Ghana są niekwestionowanymi liderami w produkcji kakao: w sumie produkują ponad połowę kakao sprzedawanego na świecie.

WYGRYWASZ!

Firmy produkujące wyroby czekoladowe podpisują porozumienie, na mocy którego zobowiązują się podjąć działania przeciwko zatrudnianiu dzieci na plantacjach kakaowców. W efekcie podejmują aktywne kroki dążące do wprowadzenia porozumienia w życie.

Jedna czwarta wszystkich dzieci w wieku od 5 do 17 lat, które mieszkają w regionach uprawy kakaowca w Zachodniej Afryce, zatrudnionych jest przy produkcji kakao. Powszechnym przykładem niebezpiecznej pracy jest używanie przez dzieci maczet, noszenie ciężkich ładunków czy narażenie na zatrucie pestycydami.

Choć zaobserwowano poprawę przedstawionej sytuacji, istnieją dowody, że handel dziećmi i zmuszanie ich do pracy jest nadal zjawiskiem powszechnym w regionach, gdzie uprawiane są kakaowce. Szczególnie na Wybrzeżu Kości Słoniowej, dzieci kupowane są w sąsiednich krajach po niskiej cenie i wykorzystywane jako tania siła robocza.

Wykorzystywanie dzieci do pracy i handel małoletnimi stanowią poważne naruszenie międzynarodowych standardów i są zabronione przez prawo międzynarodowe. W 2001 r. przedstawiciele przemysłu wyrobów czekoladowych, składając dobrowolny podpis pod Protokołem Harkina-Engela, zgodzili się zaprzestać praktyk wykorzystywania dzieci do pracy do 2005 r. Ostateczny termin był już jednak wielokrotnie przesuwany. Najnowszym celem zawartym w protokole jest redukcja najgorszych form zatrudniania nieletnich o 70% do 2020 roku.

PRZEGRYWASZ!

Ze względu na niskie ceny kakao, przez lata nie mogłeś inwestować w rozwój plantacji. Twoje drzewa starzeją się i chorują, przez co zbierasz coraz mniej ziaren. Tracisz 40% swoich zbiorów.

Konsekwencje niestabilnych i niskich cen oraz towarzyszący im wzrost kosztów produkcji prowadzą do braku poczucia ekonomicznego bezpieczeństwa i do zubożenia milionów rolników zajmujących się uprawą kakaowców. Niskie i niepewne dochody rolników prowadzą do poważnych społecznych i środowiskowych problemów. Rolnicy przestają inwestować w swoje gospodarstwa, obniżają pensje, nie mogą zapewnić robotnikom należytych warunków pracy i w najgorszych wypadkach skłonni są zatrudniać dzieci. Mając nadzieję na zwiększenie dochodów, przeznaczają coraz więcej ziemi pod uprawę kakaowców. Dzieje się to często kosztem zrównoważonego, przyjaznego środowisku i zróżnicowanego rolnictwa.

12

PYTANIE!

Jaki procent ceny każdej sprzedanej tabliczki czekolady otrzymują rolnicy uprawiający kakaowce?

Lwia część wartości dodanej w łańcuchu produkcji czekolady odbywa się w globalnej Północy.

Do rolników uprawiających kakaowce trafia dziś **około 6% ceny**, jaką konsumenci płacą za czekoladę w sklepie.

W latach 80. odsetek ten był prawie trzy razy większy: 16%.

WYGRYWASZ!

Twój rząd podejmuje decyzję o wypłacaniu drobnym rolnikom gwarantowanej ceny minimalnej za kakao. Możesz zatem liczyć na bardziej stabilne dochody.

Rolnicy uprawiający kakaowce uzyskują jedynie ułamek rynkowej ceny za ziarna kakao. Na przykład, przez ostatnie dziesięć lat **farmerzy z Wybrzeża Kości Słoniowej uzyskali jedynie 40-50% rynkowej ceny za sprzedane ziarna kakaowca.**

Rozwiązaniem tego problemu może być wprowadzenie cen minimalnych przez władze danego kraju. Takie rozwiązanie może zwiększyć zyskowność małych gospodarstw rolnych oraz zabezpieczyć przyszłe kontrakty celem zmniejszenia niepewności wśród producentów.

Podobna sytuacja z gwarantowanymi cenami minimalnymi ma miejsce w przypadku certyfikatu Fairtrade. Standardy Fairtrade gwarantują wytwórcom tzw. **cenę minimalną Fairtrade** (Fairtrade Minimal Price). Jest to stała cena, niezależna od warunków rynkowych, ustalona tak, aby zapewniać rolnikowi przynajmniej zwrot kosztów produkcji. Faktyczna cena, jaką otrzymuje producent, może być wyższa, ale nie niższa od tej kwoty.

14

PRZEGRYWASZ!

Twój kraj jest niestabilny politycznie, panują w nim zamieszki. Nie możesz pracować na swojej plantacji i tracisz zbiory.

Taka właśnie sytuacja ma miejsce na Wybrzeżu Kości Słoniowej. Kraj ten posiada 40 procentowy udział w rynku światowym. Wysokość cen ziarna kakaowca jest bardzo silnie powiązana z sytuacją w kraju.

Na Wybrzeżu Kości Słoniowej od grudnia 2010 roku władzę sprawowało dwóch prezydentów – Laurent Gbagbo oraz Alassane Outtary. Był to bardzo burzliwy, niestabilny i ciężki okres w dziejach kraju. Zakończył się wybuchem konfliktu zbrojnego. W wyniku kryzysu politycznego zostało wprowadzone przez rząd embargo na eksport kakao. Ponieważ Wybrzeże Kości Słoniowej jest jego największym producentem, przyczyniło się to do gwałtownego wzrostu cen nasion i wyrobów kakaowych na całym świecie. Po uspokojeniu sytuacji, zakończeniu wojny domowej oraz ponownych wyborach prezydenckich ceny kakao na giełdach towarowych w Europie i USA stopniowo zaczęły spadać.

15

ZADANIE!

Wymień 3 z 7 firm produkujących wyroby czekoladowe, które w sumie kontrolują 2/3 światowego rynku!

- 1. Mars (19%)**
- 2. Mondelez (17,6%)**
- 3. Nestlé (14,6%)**
- 4. Hershey's (7%)**
- 5. Ferrero (6%)**
- 6. Lindt&Sprüngli (3,5%)**
- 7. Storck (2,6%)**

16

WYGRYWASZ!

Coraz więcej konsumentów w Europie decyduje się na zakup czekolady produkowanej zgodnie z zasadami Sprawiedliwego Handlu. Rośnie przez to nacisk na przemysł czekoladowy, aby produkcja czekolady była zrównoważona i bardziej sprawiedliwa.

Kupując, ciągle wybieramy spośród różnych towarów, wypełniających przestrzeń wokół nas. Nasze konsumenckie decyzje podejmowane podczas codziennych zakupów mogą decydować o losie ludzi, zwierząt, przyrody. Wybierając **produkty Sprawiedliwego Handlu**, wspieramy ubogich producentów z krajów globalnego Południa.

Jako konsumenci mamy prawo wyboru. Świadome korzystanie z tego prawa wiąże się jednak z odpowiedzialnością za skutki naszych decyzji, w tym za dalszą wędrówkę naszych pieniędzy. To nasze pieniądze sprawiają, że my, konsumenci, jesteśmy tak atrakcyjni dla wszystkich, którzy chcą coś sprzedać. Podobnie jak publiczność koncertów muzycznych głośnie oklaskami, konsumenci głośnie zakupami. Pieniądże działają jak głos wyborczy – kto zostanie wybrany – wygrywa, przegrani giną wskutek konkurencji rynkowej i bankrutują. Tak jak w wyborach – sztuka w tym, aby wybrać mądrze, bo od tego zależy nasze otoczenie, miasto, kraj w którym żyjemy. Okazuję się więc, że podejmując zwykłe decyzje podczas codziennych zakupów, mamy realny wpływ na naszą planetę.

17

PRZEGRYWASZ!

W związku ze spadkiem cen kakao, nie jesteś w stanie opłacić pracowników sezonowych. Dlatego na plantacji w ich miejsce zatrudniasz dzieci. Pracujące na Twojej plantacji dzieci opuszczają szkołę.

Postępujące ubożenie rolników uprawiających kakaowce zmusza ich do szukania sposobów na cięcie kosztów produkcji. Jednym z niefortunnych efektów tych działań jest zatrudnianie dzieci, które wykorzystuje się na plantacjach i zmusza do pracy w niebezpiecznych warunkach.

Okolo dwa miliony dzieci pracuje przy uprawach kakaowców w Ghanie i na Wybrzeżu Kości Słoniowej, ponad 500 tysięcy z nich pracuje w skrajnie niegodziwych warunkach.

PYTANIE!

Jaka jest roczna wartość netto sprzedaży w przemyśle czekoladowym?

Światowy rynek wyrobów z czekolady wart jest **ok. 100 miliardów dolarów rocznie.**

Prawie połowa czekolady wyprodukowanej na świecie konsumowana jest w krajach Europy. Dla globalnych gigantów branży produkcja czekolady to bardzo dochodowy interes, w którym mogą liczyć na ogromne zyski, walcząc o coraz większe udziały w rynku i tym większe dochody.